

Milieu WIJZER

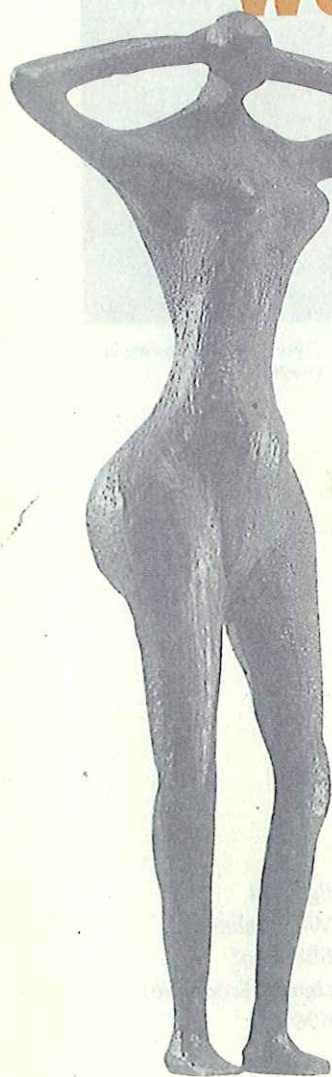
3 Praktijk

8 Gebiedsvisie

12 Duurzaamheidsdebat

14 Waterschapsverkiezingen

Geen Energy Award, wél nominatie voor De Wenning

Er waren veel kanshebbers op de Energy Award.

Entree van informatiecentrum De Wenning in Orvelte.

Foto: DAAS Architecten, Borger.

Een soort Nederlandse Oscars voor energiebesparingsprojecten zo zou je de Energy Awards kunnen noemen die door de Nederlandse organisatie voor energie en milieu (Novem) worden toegekend. Vorig jaar konden provincies voor het eerst meedingen. Drenthe droeg het Informatiecentrum voor biologische landbouw De Wenning bij Orvelte voor. Het kreeg de Award uiteindelijk niet, maar met dit project kon Drenthe wel prima voor de dag komen.

In 2000 werden voor de derde keer zes prijzen uitgereikt aan gemeenten voor projecten die gericht zijn op energiebesparing, minder milieubelasting, voorbeeldwerking en een breed draagvlak. Voor het eerst was ook één prijs voor de provincies beschikbaar. De provincie Drenthe voelde zich uitgedaagd en heeft De Wenning voorgedragen. In Milieuwijzer nummer 30 (november 1999) heeft over het centrum al het een en ander vermeld gestaan.

Prijs naar Utrecht

Drenthe werd samen met Gelderland, Noord-Brabant en Utrecht genomineerd. Utrecht sleepte de Award in de wacht met een project over "Klimaatneutrale Bedrijfsvoering". In 2003 wil zij 15% bespaard hebben op het elektriciteitsverbruik, 10% op het waterverbruik en 5% op het gebruik van stadswarmte. Daarnaast neemt zij 60% eco-stroom af. Ondanks die doelstellingen zal er toch nog zo'n 100 ton CO² worden

geproduceerd en om die reden wordt er deelgenomen in een herbebossingproject. Verder is er een campagne gestart om de medewerkers te motiveren tot milieubewust gedrag.

Gebouw stemt overeen met doel

De provincie Drenthe heeft De Wenning ingebracht omdat het een project betreft dat al was gerealiseerd en dat heel breed was opgezet. De Stichting BION heeft in samenwerking met diverse partijen een gebouw gerealiseerd waarin voorlichting wordt gegeven over biologische landbouw. Het voorlichtingscentrum is gekoppeld aan een biologisch werkend akkerbouwbedrijf, zodat bezoekers ook met eigen ogen kunnen zien, met eigen neus kunnen ruiken en met eigen handen kunnen voelen wat biologische landbouw kan inhouden.

Omdat de Stichting BION vond dat de werkwijze en de werkomgeving in overeenstemming moesten zijn met het doel, is gekozen voor een duurzaam gebouw en duurzaam te gebruiken gebouw. Bij de bouw is zoveel mogelijk gebruikgemaakt van materialen uit de omgeving, zoals leem (vloer en wanden), hennep (isolatie) en lariks (constructie en afwerking).

Lage energiebehoefte

Op veel manieren is gestreefd naar beperking van het energieverbruik. De energie voor ruimteverwarming kan worden opgewekt met broeiwarmte van een eventuele composteerinrichting, omdat er in het gebouw gebruikgemaakt wordt van vloer- en wandverwarming, een verwarmingssysteem waarbij lage temperaturen volstaan. Het gebouw is bedekt met een vegetatiedak en voorzien van zonnecollectoren voor de verwarming van water (zowel voor tap- als verwarmingsdoel-einden). Het centrum beschikt over een aantal zonnepanelen die de openbare elektriciteitsvoorziening gedeeltelijk kunnen vervangen.

Ook de constructie van het gebouw draagt bij aan de lage energiebehoefte. Het is enigszins verdiept aangelegd om de massa van de grond voor warmteaccumulatie te benutten. Het gebouw bestaat als het ware uit twee dozen: een kern met verblijfsruimtes met daaromheen een buitendoos. De massa van de kern en de hennepisolatie houden de ruimtes 's zomers koel en 's winters warm. De noordkant heeft een zo klein mogelijk oppervlak en weinig openingen. Aan de zuidkant bevindt zich een serre met glaswanden die in de winter het zonlicht binnenlaten. In de zomer wordt de zon geweerd door het brede dakoverstek en desgewenst door schuifdeuren.

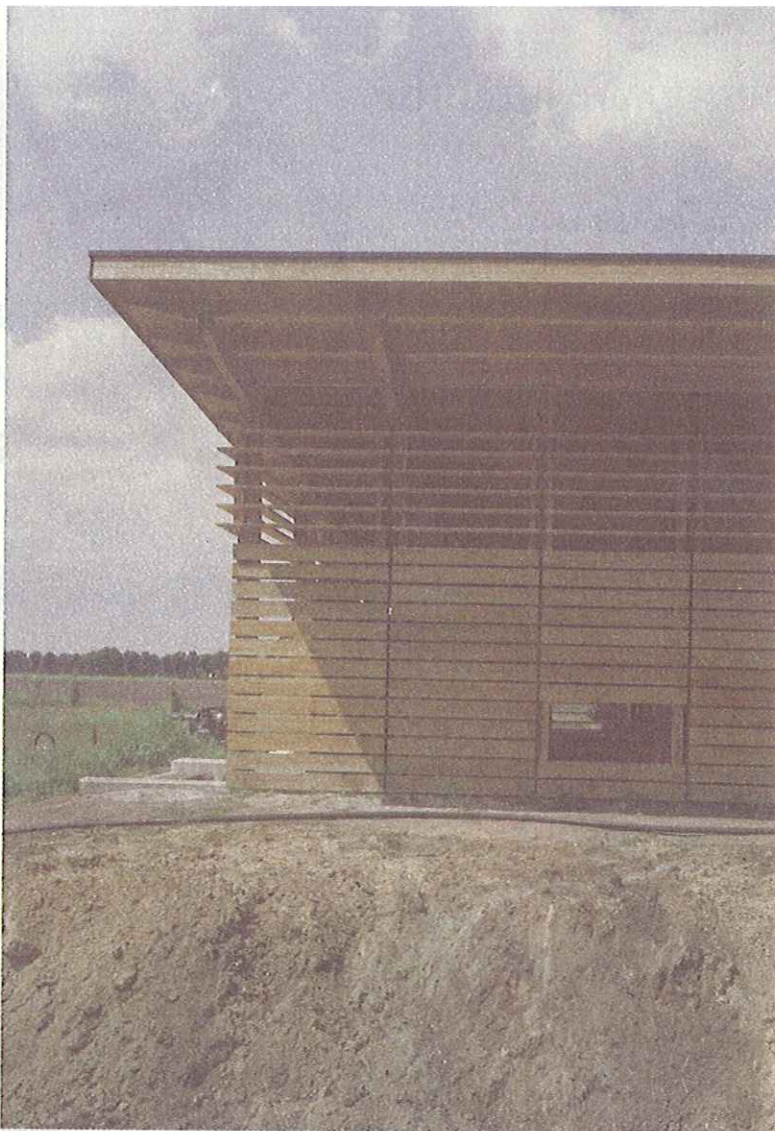

Foto: DAAD Architecten, Borger.

Natuurlijk gebouw

Het afvalwater wordt in een eigen kleine installatie gezuiverd en opgevangen in een vijver. Dit water wordt vervolgens benut voor toiletspoeling en als de vijver dreigt over te lopen wordt er water gebruikt om het land te bevoeien.

De directe omgeving van het gebouw is voorzien van beplanting die in Drenthe van nature aanwezig is, waarbij ook gekeken is naar de waarde als voedselbron voor insecten. Al met al is het een zo natuurlijk mogelijk gebouw dat zorgvuldig is ingepast in de omgeving. Kortom, al vond de jury het uiteindelijk (net) geen Energy Award waard, het is een project waar de betrokkenen trots op kunnen zijn.

Zijgevel van De Wenning in Orvelte.

Meer informatie kunt u krijgen bij Jan Koops (Productgroep Milieubeheer), telefoonnummer (0592) 365839, of Everhard Reckman (Productgroep Economie), telefoonnummer (0592) 365616.

Praktijk

In het voorgaande artikel las u waarom De Wenning, het informatiecentrum voor biologische landbouw bij Orvelte, werd genomineerd voor een Energy Award. Al kreeg het gebouw de prijs niet, het is wel een opmerkelijk voorbeeld van duurzaam bouwen én een bijzonder ontwerp. Aanleiding om eens te praten met de architect, Rob Hendriks van het bureau DAAD Architecten in Borger. Het gesprek ging al snel over veel méér dan alleen duurzaam bouwen, geheel in lijn met de filosofie van DAAD, waarin duurzaam bouwen geen op zichzelf staand thema is, maar onderdeel van een integrale benadering.

Rob Hendriks van DAAD Architecten: "Duurzaam bouwen is veel meer dan een technisch verhaal"

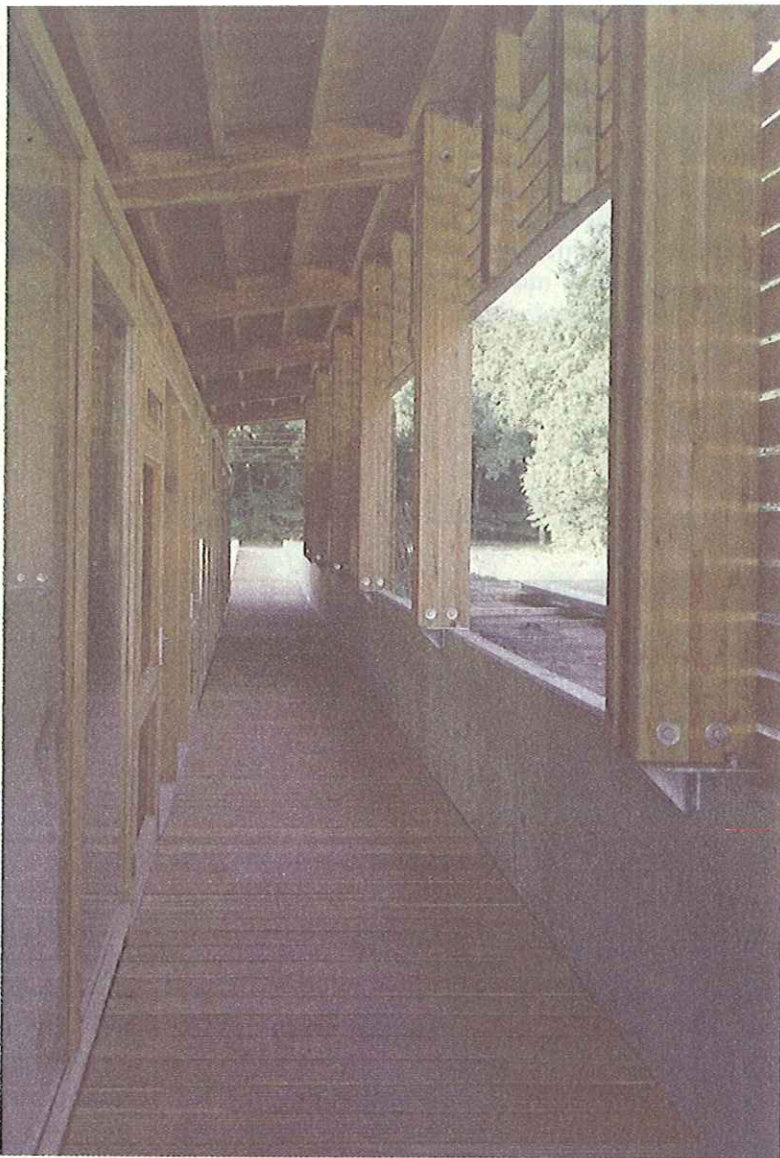
DAAD is de voortzetting, onder een nieuwe naam en met een nieuwe directie, van een bureau dat ooit door architect Cor Kalfsbeek werd opgericht. In 1997 deed Kalfsbeek het bureau over aan een viermansdirectie, waaronder Rob Hendriks en diens collega-ontwerper Eric de Leeuw. Hendriks werkte daarvoor bij het

bureau van de Belgische architect Lucien Kroll. Daar was hij betrokken bij de bouw van Ecolonia in Alphen aan de Rijn, een van de eerste ecologische woonwijken in Nederland. Hij bracht het aspect duurzaamheid mee naar zijn nieuwe werkomgeving, waar het een vaste plaats heeft gekregen.

Rob Hendriks van DAAD Architecten voor één van hun ontwerpen: informatiecentrum De Wenning in Orvelte.

Foto: Willem Jan Kleppe, Assen

Tropenspouw van De Wenning: niet helemaal binnen en niet helemaal buiten.

Stap verder

Toch ontbreekt duurzaamheid bij de trefwoorden waarmee het bureau zichzelf op zijn website (www.daad.nl) presenteert. Hendriks legt uit: "Duurzaam bouwen wordt vaak als een puur technische aangelegenheid gepresenteerd, iets dat je meetbaar kunt maken, dat voldoet aan een pakket eisen. De overheid kiest sterk voor die benadering. Voor ons is duurzaamheid geen doel op zich, maar een uitgangspunt van waaruit interessante ontwerpen kunnen groeien. Een aanleiding om de architectuur een stap verder te brengen, zonder dat een gebouw uitdrukkelijk duurzaam staat te zijn".

Technische uitleg

"De Wenning is een goed voorbeeld. Van alle aspecten van het ontwerp kun je een technische uitleg geven. Neem de klimaatbeheersing. Het gebouw bestaat in feite uit een binnen- en een buitendoos. De binnendoos is opgebouwd uit zware materialen, zoals ongebakken leemsteen, de buitenschil bestaat grotendeels uit hout. De afstand tot de buitendoos hebben we sterk vergroot, zodat een "spouw" van bijna twee meter breed is ontstaan waar je doorheen kunt lopen. Zo kun je als bezoeker de constructie en het isolatiemateriaal zien. Bovendien ontstaat een

soort tussenruimte, niet helemaal binnen en niet helemaal buiten. Het aardige is dat iedereen 's zomers juist die ruimte opzoekt. Een ander interessant aspect zijn de schuifdeuren die in de zomer als zonwering fungeren en 's winters openstaan zodat de zon tot diep in het gebouw kan komen. Het beeld van het gebouw wisselt dus met de seizoenen. Je kunt het allemaal vanuit de techniek uitleggen, maar wij vinden vooral de architectonische kwaliteiten belangrijk."

Verouderen als kwaliteit

"Hetzelfde geldt voor het materiaalgebruik. Het zijn allemaal onbehandelde materialen. Dat kun je vanuit de toepassing verklaren, maar het betekent ook dat het beeld van het gebouw verandert in de loop van de tijd, naarmate de materialen verouderen. En dat vinden wij een architectonische kwaliteit. Met andere woorden, het gaat ons om de kwaliteit die in de architectuur verschijnt als je vanuit duurzaamheid opereert."

De factor tijd

"De Wenning is een experiment. De opdrachtgever, de familie Hidding, kon dat niet ver genoeg gaan. Er zijn bijvoorbeeld materialen gebruikt die nog vrijwel nergens zijn toegepast. Na de opening blijven we volgen hoe het gebouw zich houdt. We accepteren dat het ons kan verrassen. Er gaan ook dingen niet goed. Bij harde wind uit het zuidwesten bleek bijvoorbeeld water horizontaal door de houten lamellen naar binnen te komen en de leemstenen binnendoos te bereiken. Daar bedenken we dan een oplossing voor. Die benadering is onder ontwerpers én opdrachtgevers ongebruikelijk. De factor tijd wordt in de ontwerperswereld nauwelijks toegelaten, als het gebouw is opgeleverd verdwijnt de ontwerper uit beeld. Wij vinden het gebruik belangrijk en de manier waarop het gebouw op de veranderende wensen van gebruikers kan inspelen."

Reclame voor zichzelf

"De Wenning was voor dit bureau het eerste, en naar ons idee zeer geslaagde, voorbeeld van duurzaam bouwen. Voor ons heeft het speciale waarde door zijn uitstraling. Het maakt reclame voor zichzelf en levert ons nieuwe opdrachtgevers op. Zoals de eigenaar van het recreatiepark De Papaver bij Sellingerbeetse in Oost-Groningen. Die las een artikel over De Wenning in het blad Duurzaam Bouwen en belde nog dezelfde avond op: "Jullie hebben precies gebouwd wat ik voor ogen heb."

Breder perspectief

Bij deze projecten zat de opdrachtgever op dezelfde lijn als het gaat om duurzaamheid en de keuze voor het experiment. Maar ook wanneer de opdrachtgever er niet expliciet om vraagt, brengt het bureau duurzaam bouwen in een project in. "Na De Wenning heeft de kennis van duurzaam bouwen zich binnen alle geledingen

van ons bureau ontwikkeld. Sindsdien is het uitgeen van onze projecten meer weg te denken. Eigenlijk is het nooit een probleem om de opdrachtgever te overtuigen van de meerwaarde, omdat duurzaamheid bij ons is ingebed in een veel breder perspectief. Het is nooit alleen een kwestie van techniek met het bijbehorende rekensommetje, maar heeft ook te maken met comfort en kwaliteit."

Toetje

Als voorbeeld noemt Hendriks de nieuwbouw van het Menso Alting College in de stad Groningen. De school staat vlakbij het Julianaplein, op een zwaar geluidsbelaste locatie dus. Toch wilde de opdrachtgever leslokalen rondom en er moesten ook ramen open kunnen. DAAD bedacht een constructie waarbij het geluid wordt gedempt, frisse lucht binnenkomt en circuleert (zodat er geen mechanisch systeem nodig is), het daglicht diep in het gebouw komt en ruimtelijk aantrekkelijke oplossingen zijn gevonden. "Dan combineer je een heleboel punten die voor een opdrachtgever veel verder gaan dan een technische oplossing met een prijskaartje eraan. Als het bij een technisch verhaal blijft, is duurzaamheid een soort toetje wat je ook achterwege kun laten als het te veel kost. Maar als het de basis van je ontwerp is, vervlochten met alle andere aspecten die de architectuur uitmaken, dan komt het geld altijd beschikbaar."

Foto: DAAD Architecten, Borger.

Van begin tot eind

Voorwaarde voor een dergelijke integrale aanpak is een architectenbureau dat zich met alle aspecten van het bouwproces bezighoudt. "In die zin zijn wij eigenlijk een zeer traditioneel bureau", stelt Hendriks. "De meeste bureaus hebben zich juist steeds meer ontwikkeld tot specialisten, die nog maar bij een klein stukje van het proces betrokken zijn. Bij veel projecten komt er eerst een ontwerpbureau dat alleen een beeld ontwerpt, vervolgens tekenbureaus die het verder uitwerken, een ander bureau voor de kostencalculatie, een technisch adviseur. Dat is de dood in de pot voor de integrale aanpak. Wij willen juist van begin tot eind bij het proces betrokken zijn.

Duurzaamheid heeft ook te maken met comfort en kwaliteit.

Alle deskundigheden hebben we in eigen huis, inclusief de kostencalculatie en het meten van de energieprestatie. Daardoor kunnen we ook de exploitatie in beeld brengen. Daarin zijn de eventuele meerkosten van duurzaam bouwen in veel gevallen terug te verdienen." Opnieuw de factor tijd dus. "Als het over duurzaamheid gaat wordt de rol van de techniek vaak overschat en het belang van kwaliteit en van de ontwikkeling in de tijd onderschat."

Henk van den Brink

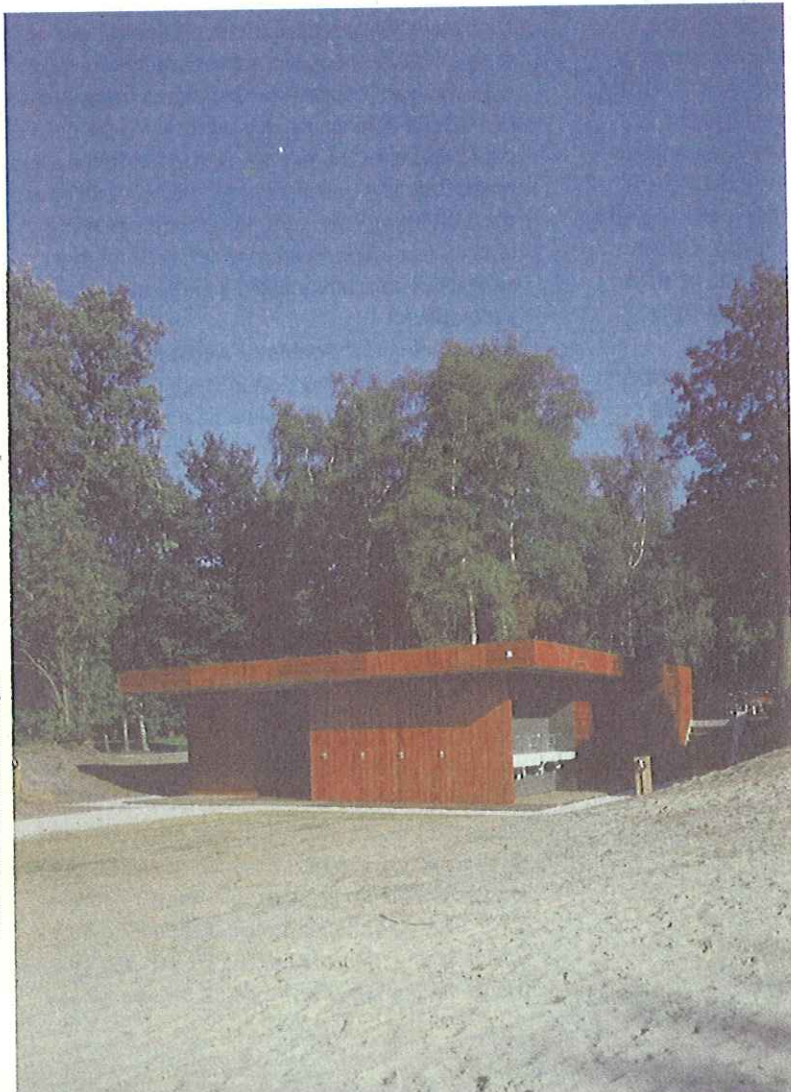

Foto: DAAD Architecten, Borger.

Toiletgebouw op recreatiepark De Papaver te Sellingerbeetse, een ontwerp van DAAD Architecten.